Common Cause
Public Foundation

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ШАЙЛОО ТАЛАШТАРЫН ТАЛДОО

“Жалпы Иш” Коомдук Фонду

АВГУСТ, 2021

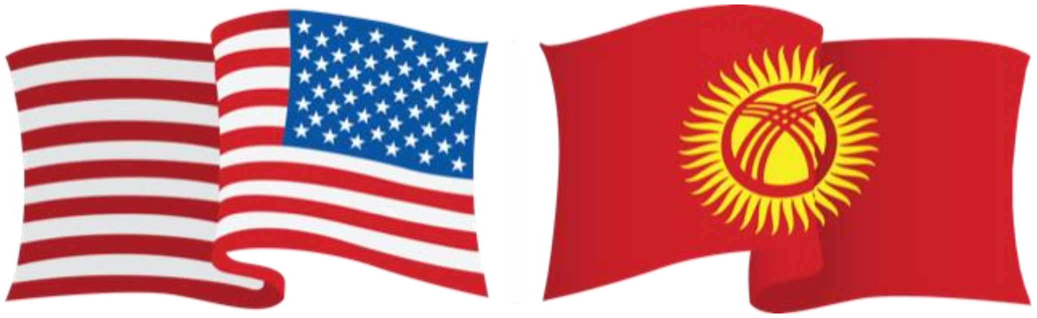

«Бул отчет «Жарандар шайлоо талаштарын көзөмөлдөйт» («Citizens Follow Election Disputes») долбоорунун алкагында Кыргыз Республикасындагы АКШ Элчилигинин Демократиялык Комиссиясынын каржылык колдоосу менен даярдалган. Бул жерде келтирилген сунуштар, корутундулар жана пикирлер, авторлордун оюн гана билдирет, жана АКШ Мамлекеттик Департаментинин коз карашына дал келбеши мүмкүн».

КИРИШҮҮ

Шайлоо талаштары шайлоо укуктарындагы жана шайлоо процессиндеги эң маанилүү институт болуп эсептелет. Дал ушул шайлоо укуктарынын дайындалышынан, өткөрүүгө даярдануудан, маалымат берүүдөн жана шайлоо алдындагы үгүт иштеринен, добуш берүүнүн жыйынтыктарын аныктоодон жана ар кандай деңгээлдеги шайлоолордун жыйынтыктарын аныктоодон, шайлоо укугун коргоо боюнча пикир келишпестиктерди чечүүдө шайлоо процессинин субъекттеринин мыйзам менен корголгон укуктары жүзөгө ашырылат.

Өз кезегинде шайлоо талаштарын натыйжалуу чечүү шайлоо процессинин ийгиликтүү ажырагыс бөлүгү болуп эсептелет жана шайлоо мезгилинде, ошондой эле андан кийин да камсыз кылынууга тийиш.

Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттик органдарга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоого жана шайланууга, ошондой эле референдумга катышууга укуктуу.

Кыргыз Республикасы өз аймагынын чегинде, өзүнүн юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоону камсыз кылат.

Шайлоо талаштарын чечүү процесси эл аралык стандарттар жана эл аралык юриспруденция менен да түздөн-түз же кыйыр түрдө жөнгө салынат, алар улуттук деңгээлдеги шайлоо мыйзамдары жана сот практикасы аркылуу чечмеленет жана колдонулат. Шайлоо маселелери, тактап айтканда, шайлоо талаштарын жөнгө салуучу эл аралык документтер болуп жарандык жана саясий укуктар жөнүндө Эл Аралык пакт, ал эми Европа Кеңешине мүчө мамлекеттер үчүн Адам укуктары боюнча Европа конвенциясына Биринчи Кошумча Протокол саналат.Иштелип чыккан эл аралык стандарттар, тактап айтканда, Венеция комиссиясынын Шайлоодогу жакшы тажрыйбалар кодекси, 1990-жылдагы ЕККУнун Копенгаген жана 1991-жылдагы Москва документтери да жогорудагы эл аралык келишимдерди жана юриспруденцияны толуктап турат.

"Жалпы иш" коомдук фонду "Жарандар шайлоо талаштарын көзөмөлдөйт" («Citizens Follow Election Disputes») долбоорунун алкагында Кыргыз Республикасындагы 2017-жылы Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоо учурундагы шайлоо талаштарын, 2020-жылы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жана 2021-жылы Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоо талаштарына талдоо жүргүзгөн.

Мыйзамдар

- Кыргыз Республикасынын Конституциясы;
- «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Конституциялык Мыйзамы;
- «Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Конституциялык Мыйзамы;
- Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 25-январындагы №13 Административдик-процесстик кодекси;

- «Кыргыз Республикасынын шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча шайлоо комиссиялары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы;
- Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясы тарабынан кабыл алынган ченемдик укуктук актылар.

Шайлоону даярдоодо жана өткөрүүдө шайлоо комиссиялары, прокуратура органдары, жана ички иштер органдары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын, «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Конституциялык Мыйзамынын (мындан ары - шайлоо жөнүндө конституциялык Мыйзам),жана башка Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын талаптарынын так сакталышын камсыз кылышат.

Мамлекеттик жана башка органдардын, алардын кызмат адамдарынын, шайлоо жүрүмүнүн башка субъекттеринин жарандардын шайлоо укуктарын, шайлоо жөнүндө конституциялык мыйзамдын талаптарын бузган чечимдери жана (же) аракеттери (аракетсиздиги) Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, даттанылышы мүмкүн:

- шайлоо комиссияларында;
- прокуратура органдарында;
- ички иштер органдарында;
- сотто.

Шайлоо жөнүндө конституциялык Мыйзамга ылайык, шайлоо комиссияларынын, алардын кызмат адамдарынын шайлоо жүрүмүнүн субъекттеринин шайлоо укуктарын бузган чечимдери жана (же) аракеттери (аракетсиздиктери) жогору турган шайлоо комиссиясына, Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясынын (мындан ары - Борбордук шайлоо комиссиясы) чечими жана (же) аракеттери (аракетсиздиги) сотко даттанылышы мүмкүн.

Жарандардын шайлоо укуктарын бузган шайлоо комиссияларынын чечимдерине жана (же) аракеттерине (аракетсиздиктерине) арыздар (даттануулар) менен кайрыла алышат:

- шайлоочулар;
- талапкерлер, алардын өкүлдөрү;
- саясий партиялар, алардын өкүлдөрү;
- коммерциялык эмес уюмдар;
- байкоочулар.

Арыздар (даттануулар) шайлоо процессинин субъектине анын шайлоо укуктары бузулгандыгы, чечимдер кабыл алынгандыгы, аракеттер (аракетсиздиктер) жасалгандыгы жөнүндө белгилүү болгон учурдан тартып токтоосуз, бирок 3 календардык күндөн кечиктирилбестен берилет.

Шайлоону даярдоонун жүрүшүндө келип түшкөн арыздар (даттануулар) шайлоо комиссиялары же соттор тарабынан каралууга тийиш:

- кабыл алынган күндөн тартып 3 күндүн ичинде;

- добуш берүү күнү же добуш берүү күнүнүн алдындагы күнү – дароо.

Мында шайлоону даярдоонун жүрүшүндө келип түшкөн арыздарда (даттанууларда) камтылган фактылар кошумча текшерүүнү талап кылган учурларда, алар боюнча чечимдер 5 күндүк мөөнөттөн кечиктирбестен кабыл алынат.

Арыздарды (даттанууларды) берүү мөөнөттөрү калыбына келтирилбейт. Көрсөтүлгөн мөөнөттөр аяктагандан кийин арыздар (даттануулар) кабыл алынбайт. Арыздарды (даттанууларды) берүүнүн мөөнөтү чечим кабыл алынгандан, аракет (аракетсиздик) жасагандан кийинки күнү башталат.

Прокуратура жана ички иштер органдары

Прокуратура аткаруу бийлигинин, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, алардын кызмат адамдарынын шайлоо мыйзамдарынын сакташын көзөмөлдөөнү жүзөгө ашырат, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жоопкерчилик каралган алардын аракеттери жөнүндө арыздарды (даттанууларды) карайт.

Ички иштер органдары Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында аныкталган компетенцияга ылайык коомдук тартипти бузууларга байланыштуу арыздарды (даттанууларды), ошондой эле шайлоо процессинин субъекттеринин аракеттери боюнча арыздарды кароо боюнча иштерди жүргүзүшөт.

Шайлоочулардын, талапкерлердин, саясий партиялардын, шайлоо процессинин башка субъекттеринин шайлоого даярдануу учурунда келип түшкөн арыздары (даттануулары) келип түшкөн күндөн тартып 2 күндүн ичинде ал эми добуш берүү күнү же добуш берүү күнүнүн алдындагы күнү түшкөндөр токтоосуз прокуратура жана ички иштер органдары тарабынан каралууга тийиш.

Эгерде шайлоону даярдоонун жүрүшүндө келип түшкөн арыздарда (даттанууларда) камтылган фактылар кошумча текшерүүнү талап кылган учурларда, алар боюнча чечимдер 3 күндүк мөөнөттөн кечиктирбестен кабыл алынат.Арыз (даттануу) боюнча кабыл алынган чечимдин көчүрмөсүн прокуратура, ички иштер органдары тиешелүү шайлоо комиссиясына токтоосуз жөнөтөт.

Арызды (даттанууну) кароодон баш тартылган учурда, прокуратура, ички иштер органдары баш тартуунун негиздерин баяндоо менен чечимдин көчүрмөсүн токтоосуз берүүгө милдеттүү.

Шайлоо мыйзамдары шайлоо процессинин субъекттери шайлоо комиссияларына кандай даттануулар жана арыздар менен кайрылуу керек экендиги, ал эми ички иштер органдарына жана прокуратура органдарына кайсы арыздар менен кайрылуу керектиги жөнүндө так жол-жоболорду жана көрсөтмөлөрдү камтыбайт. Иш жүзүндө бул арыздар менен даттануулардын негизги массасы компетенциясына карабастан шайлоо комиссияларына берилээрине алып келет.Алсак, шайлоочулардын добушун сатып алуунун мисалы өлкөнүн Кылмыш-жаза кодексинин ченемдерине ылайык кылмыш жана көрсөтүлгөн категориядагы иштерди иликтөө болуп саналат, алар боюнча сотко чейинки өндүрүш ички иштер органдарынын компетенциясына кирет. Бирок, практикада шайлоочулардын добушун сатып алуунун мүмкүн болгон учурлары жөнүндө арыздар менен көпчүлүк субъекттер шайлоо комиссияларына кайрылат.

Шайлоо мыйзамдарынын мүмкүн болгон бузуулары жөнүндө сигналдарга жооп берүүнүн мындай кырдаалдарын өз убагында жана ыкчам чечүү үчүн, Борбордук жана аймактык шайлоо комиссияларында Ыкчам чара көрүүнүн координациялык топторун (мындан ары - ЫЧКТ) түзүү жөнүндө Шайлоо жөнүндө конституциялык Мыйзамга ченем киргизилген.ЫЧКТун курамына тийиштүү шайлоо комиссиясынын, ошондой эле ички иштер органдарынын, прокуратура, улуттук коопсуздук органдарынын өкүлдөрү кирет. Шайлоо комиссияларына келип түшкөн, административдик жана кылмыш жоопкерчилиги каралган мыйзам бузуулардын бардык сигналдары тиешелүү укук коргоо органдарына ЫЧКТун тарабынан өткөрүлүп берилет. Чындыгында, ЫЧКТ - шайлоо талаштарын кароону жана шайлоо комиссиялары менен укук коргоо органдарынын өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылган механизмдердин бири.

Сот

Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 20-январындагы №6 Мыйзамы менен, 2017 -жылдын 1-июлунан тартып, 2017-жылдын 25-январындагы №14 кабыл алынган Жарандык процесстик кодекс жана 2017-жылдын 25-январындагы №13 кабыл алынган Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодекси күчүнө кирди.

Ошентип, Жарандык процесстик кодекстин 28-беренесине ылайык, администрациялык Сотко караштуу иштерден тышкары, бардык жарандык иштер райондук сотко (шаардагы райондук сотко, шаардык сотко) караштуу.

Административдик-процесстик кодекске (мындан ары - Кодекс) ылайык, шайлоо процессинин субъекттеринин шайлоо укуктарын коргоо боюнча иштер Кодексте белгиленген процессуалдык принциптер жана эрежелер менен Кыргыз Республикасынын административдик сотунун кароосуна кирет, мыйзамга ылайык каралат жана чечилет.

Кодекстин 20-главасында белгиленген тартиби сот өндүрүшүнүн коргоо жөнүндө иштер боюнча шайлоо процессинин субъекттеринин шайлоо укуктарын, ага ылайык, жаран же башка шайлоо процессинин субъектиси (шайлоочу, талапкер, саясий партия, шайлоо комиссияларындагы алардын өкүлдөрү, ишенимдүү адамдары, коммерциялык эмес уюмдар, байкоочулар) шайлоо процессинин субъекттеринин шайлоо укуктары мамлекеттик бийлик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, коммерциялык эмес уюмдун, шайлоо комиссиясынын, алардын кызмат адамдарынын чечими, аракети (аракетсиздиги) менен бузулду деп эсептешсе, соттолуучунун турган жери боюнча биринчи инстанциядагы сотко арыз берүүгө укуктуу.

Добуш берүүнүн жыйынтыктарын белгилөө жана шайлоонун натыйжаларын аныктоо жөнүндө шайлоо комиссияларынын чечимдерине арыз менен талапкерлер, талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партиялар, шайлоо комиссияларындагы алардын өкүлдөрү жана байкоочулар кайрыла алышат.Участкалык жана аймактык шайлоо комиссияларынын чечимдерине сотто даттануу жогору турган шайлоо комиссиялары тиешелүү даттанууларды карагандан кийин гана берилет. Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдерине жана (же) аракеттерине (аракетсиздиктерине) чечим чыгарылган учурдан тартып 3 календардык күндүн ичинде түздөн-түз сотко даттанылат.

Субъекттердин чектелген саны гана добуш берүүнүн жыйынтыктарына жана шайлоонун натыйжаларына даттанууга укуктуу. Ошентип, добуш берүүнүн

жыйынтыктарын белгилөө жана шайлоонун натыйжаларын аныктоо жөнүндө шайлоо комиссияларынын чечимдерине арыз менен талапкерлер, талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партиялар, шайлоо комиссияларындагы алардын өкүлдөрү жана байкоочулар кайрыла алышат.

Сотко арыз арыз берүүчү өзүнүн шайлоо укуктарынын бузулгандыгы, чечим кабыл алуу, аракет (аракетсиздик) жөнүндө билген учурдан тартып, бирок 3 календардык күндөн кечиктирилбестен берилет.

Добуш берүүнүн жыйынтыктарын белгилөө жана шайлоонун натыйжаларын аныктоо жөнүндө шайлоо комиссияларынын чечимдерине арыздар добуш берүүнүн жыйынтыктары белгиленген же шайлоонун натыйжалары аныкталган учурдан тартып 3 календардык күндүн ичинде берилет.

Мында арыздарды берүү мөөнөтү калыбына келтирилбейт.

Арыздын негиздүүлүгүн аныктап, сот талашып жаткан чечимди, аракетти (аракетсиздикти) мыйзамсыз деп тааныйт жана тиешелүү шайлоо комиссиясынын чечимин жокко чыгарат же эгерде талашылган чечим, аракет (аракетсиздик) мыйзамдуу деп тапса, арызды канааттандыруудан баш тартат.

Соттун чечими чыгарылган учурдан тартып мыйзамдуу күчүнө кирет жана мамлекеттик бийлик органдары, жергиликтүү бийлик органдары, коммерциялык эмес уюмдар, шайлоо комиссиялары жана алардын кызмат адамдары тарабынан аткарылышы милдеттүү.Соттун жүйөлүү чечими арыз ээсине, ишке катышкан жактарга, ошондой эле тиешелүү шайлоо комиссиясына токтоосуз тапшырылууга тийиш.

Шайлоо талаштары боюнча административдик соттун чечими ал кабыл алынган учурдан тартып мыйзамдуу күчүнө киререрин эске алуу менен, биринчи инстанциядагы соттун чечими дароо кассациялык тартипте Жогорку Сотко чечим кабыл алынган учурдан тартып 3 календарлык күндүн ичинде даттанылышы мүмкүн.

Белгилей кетүүчү жагдай, арыздарды берүү мөөнөтүн калыбына келтирүү мүмкүн эмес. Көрсөтүлгөн мөөнөт аяктагандан кийин даттануулар кабыл алынбайт жана ушул Кодексте белгиленген тартипте кайтарылып берилүүгө тийиш.

Кассациялык даттануу административдик сот аркылуу берилиши мүмкүн.Ошол эле учурда, Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотуна түздөн-түз арыз берүү арызды кароого тоскоолдук болуп саналбайт.

Жогорку сот кассациялык даттанууларды иш кассациялык инстанцияга келип түшкөн күндөн тартып 5 календарлык күндүн ичинде Борбордук шайлоо комиссиясынын өкүлүнүн милдеттүү катышуусу менен карайт. Жогорку соттун токтому ал жарыяланган учурдан тартып мыйзамдуу күчүнө кирет, акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт.

Шайлоо мыйзамдары кассациялык инстанциядагы соттун биринчи инстанциядагы сотунун соттук актысын жокко чыгаруу жана ишти жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча шайлоо талаштарын кайра кароо мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө эскертүүлөрдү камтыбайт. Бирок, жергиликтүү кеңештердин депутаттарын шайлоону уюштуруунун жана өткөрүүнүн жүрүшүндө 2021-жылы Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун административдик жана жазык иштери боюнча сот коллегиясы тарабынан Бишкек шаарынын административдик сотунун чечимин жокко чыгаруу жана ишти жаңы кароого жиберүү боюнча практикасы колдонулган.

Жалпысынан алганда, ушул жарыялоодо келтирилген үч шайлоо кампаниясынын талдоосу шайлоо талаштарынын санын азайтуу максатында чечүүнү талап кылган бир катар проблемалар жана маселелер, аларды натыйжалуу кароо жана шайлоочулардын шайлоо институтуна жана бийликтин шайлануучу органдарына ишеними жөнүндө ырастап турат.

2017-ЖЫЛДАГЫ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИН ШАЙЛОО

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 2017-жылдын 14-июнундагы №1681-VI «Кыргыз Республикасында президенттик шайлоону дайындоо жөнүндө» токтомуна ылайык, Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоо 2017-жылдын 15-октябрына белгиленген.

2017-жылдын 1-августунда Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкерлерди көрсөтүү жол-жобосу аяктаган, 59 жарандан Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкерлигин көрсөтүү үчүн арыздар Борбордук шайлоо комиссиясына берилген, анын ичинен 7 аял жана 52 эркектер.

2017-жылдын 9-сентябрында талапкерлерди каттоо мөөнөтү аяктады, 13 талапкер катталды, анын ичинен 1 аял, 12 эркек:

1. Сариев Темир Аргембаевич
2. Бабанов Омурбек Токтогулович
3. Жээнбеков Сооронбай Шарипович
4. Торобаев Бакыт Эргешевич
5. Зарлыков Эрнис Зарлыкович
6. Мадумаров Адахан Кимсанбаевич
7. Бекназаров Азимбек Анаркулович
8. Абдылдаев Арстанбек Бейшеналиевич
9. Масадыков Таалатбек Шамудинович
10. Кочкоров Улукбек Тойчубаевич
11. Уметалиева Токтайым Джумаковна
12. Малиев Арсланбек Касымакунович
13. Ташиев Камчыбек Кыдыршаевич

Кыргыз Республикасынын БШКнын 2017-жылдын 30-октябрындагы №526 токтому менен Борбордук шайлоо комиссиясынын «Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоонун жыйынтыктары жөнүндө» протоколу бекитилген, ага ылайык Жээнбеков

Сооронбай Шарипович 54,22% добуш алган жана Кыргыз Республикасынын Президенти болуп шайланган.

Шайлоо талаштары

Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоого даярдануу жана өткөрүү мезгилинде Борбордук шайлоо комиссиясына 103 арыз (даттануулар) келип түшкөн.

Алардын ичинен:

- Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкерлердин иш-аракетине карата - 69
- ЖМКлардын иш-аракеттерине карата -15
- Шайлоо комиссиясынын аракеттерине, чечимдерине карата – 9
- Аткаруу бийлик жана ЖӨБ органдарынын кызмат адамдарынын иш-аракеттерине карата – 5
- Маалыматтык түшүндүрмөнү талап кылган кайрылууларга карата – 5

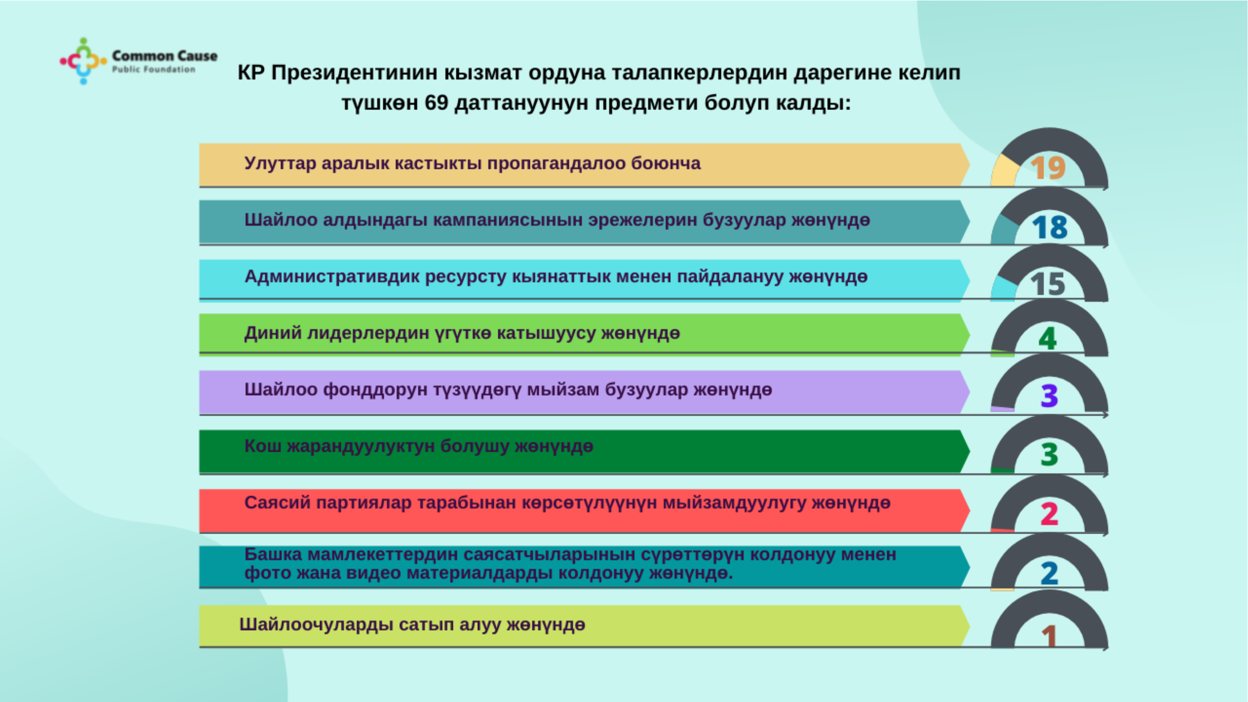

Белгилей кетчү нерсе, анализделген шайлоо процесстерине салыштырмалуу маалымат каражаттарынын үстүнөн аккредитацияны жокко чыгаруу же талапкер жөнүндө жарыяланган материалдарды алып салуу же жокко чыгаруу жөнүндө даттануулар көп болгон (15 арыз).

КР Президентинин кызмат ордуна талапкерлердин дарегине келип түшкөн 69 даттануунун предмети болуп калды:

- Улуттар аралык кастыкты пропагандалоо боюнча - 19
- Шайлоо алдындагы кампаниясынын эрежелерин бузуулар жөнүндө - 18
- Административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу жөнүндө -15
- Диний лидерлердин үгүткө катышуусу жөнүндө - 4
- Шайлоо фонддорун түзүүдөгү мыйзам бузуулар жөнүндө – 3
- Кош жарандуулуктун болушу жөнүндө – 3
- Саясий партиялар тарабынан көрсөтүлүүнүн мыйзамдуулугу жөнүндө - 2
- Шайлоочуларды сатып алуу жөнүндө – 1
- Башка мамлекеттердин саясатчыларынын сүрөттөрүн колдонуу менен фото жана видео материалдарды колдонуу жөнүндө.

2017-жылы президенттик шайлоону уюштуруу жана өткөрүү учурунда Борбордук шайлоо комиссиясынын ЫЧКТуна мүмкүн болгон мыйзам бузуулар жөнүндө 168 билдирүү келип түшкөн, анын ичинен:

• Ички иштер органдарынан - 64

• Whatsapp каналында - 55

• Жалпыга маалымдоо каражаттары жөнүндө - 20

• № 2 формасы боюнча - 14

• Добуш берүүнүн купуялыгын бузуу жөнүндө - 8

• Коомдук тартипти бузуу боюнча – 7

Соттор тарабынан каралган шайлоо талаштары

2017-жылы Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоого карата даттануулардын реестрине ылайык, Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоону даярдоо жана өткөрүү мезгилинде Бишкек шаарынын райондор аралык сотуна 25 арыз келип түшкөн, алардын 20сы талапкерлерден жана ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнөн, калган 6 коомдук бирикмелерден жана шайлоо процессинин башка субъекттеринен тапшырылган[1].

Берилген 25 арыздын ичинен:

- Борбордук шайлоо комиссиясынын аракетине (аракетсиздигине) 4 арыз берилди;
- Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдерине 14 арыз берилди;

[1]Тиркеме 1 соттукталаштарды кара

- Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдерине 7 арыз берилди.

Борбордук шайлоо комиссиясынын аракеттерине келип түшкөн 4 арыз боюнча, 1 арыз жарым-жартылай канааттандырылды жана Борбордук шайлоо комиссиясынын аракетин мыйзамсыз деп табуу чечими кабыл алынды, бул чечимди кабыл албоодо (оң же терс) арызды кароонун жыйынтыгы боюнча калган арыздар четке кагылган.

Кыргыз Республикасынын Президенттигине талапкерлердин биринин ыйгарым укуктуу өкүлү БШКнын мыйзамга каршы аракеттерин (аракетсиздигин) таануу жөнүндө арыз менен райондор аралык сотко кайрылып, талапкердин мамлекеттик тилди билүү тестке өтүүсүнө жана катышуусуна шарт түзбөгөндүгүн билдирген[2].

«Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча шайлоо комиссиялары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 8, 9-беренелерине ылайык (мыйзамдын 26.06.2015-жылдын редакциясында 139) Борбордук шайлоо комиссиясы чечим же токтом чыгарат.

Борбордук шайлоо комиссиясынын Регламентинин 36-беренесине ылайык, Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдери Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдери же токтомдору катары таризделет жана Комиссиянын төрагасы же аны алмаштырган адам кол коет.

Ошентип, жогоруда көрсөтүлгөн кайрылууну кароонун жыйынтыктары боюнча Борбордук шайлоо комиссиясы чечим кабыл алууга жана аны мыйзамдарга ылайык жол-жоболоштурууга тийиш болгон.

Мыйзамдын айтылган талаптарын эске алуу менен, Борбордук шайлоо комиссиясынын кайрылуусун кароонун жыйынтыгы боюнча чечимди кабыл албоодо (оң же терс) билдирилген талаштуу аракети (аракетсиздиги), сот мыйзамсыз деп эсептейт.

Борбордук шайлоо комиссиясы тарабынан соттун чечими аткарылды.

Борбордук шайлоо комиссиясы кабыл алган чечимдерге келип түшкөн 14 арыздар канааттандыруусуз калтырылган.

Борбордук шайлоо комиссиясынын токтомдоруна келип түшкөн 7 арыз канааттандыруусуз калтырылган.

Көпчүлүк учурларда, соттордун административдик иш боюнча өндүрүштү токтотуу же шайлоо процессинин субъекттеринен арызды кабыл алуудан баш тартуу үчүн негиз болупарыз берүүчүлөрдүн шайлоо комиссияларынын чечимдерине, аракеттерине (аракетсиздигине) Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексине ылайык калыбына келтирүүгө жатпай турган административдик доону берүүгө багытталган чечимдерге даттануу мөөнөтүн арыз ээси өткөрүп жиберген болуп саналат.

Мындан тышкары, кээ бир учурларда, арыз берүүчүлөр административдик процессте каралышы мүмкүн болбогон талаптарды коюшкан.

2017-жылдагы Президенттик шайлоону уюштуруу жана өткөрүү мезгилиндеги шайлоо талаштарын талдоо көрсөткөндөй, башка себептер менен катар, шайлоо талаштарынын негизги себептеринин бири шайлоо жөнүндөгү конституциялык мыйзамда

---

[2]Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер О.Ч. Текебаевдин ыйгарым укуктуу өкүлү А.Ж.Жолдошбековдун арызын караңыз

да, Административдик-процесстик кодексте да боштуктар жана кагылышуулар/коллизиялар болгон.

Ошентип, даттануунун мөөнөтү боюнча ченем, ошол убакта күчүнө кирген шайлоо жөнүндөгү Конституциялык Мыйзамда, бир бөлүгүндө даттануу үчүн 2 күндүк мөөнөт, экинчи бөлүгүндө даттануу үчүн 3 күндүк мөөнөт белгиленген[3].Ушундай эле кагылышуулар/коллизиялар Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин нормаларында да камтылган[4].

2019-жылдын августунда жана 2020-жылдын июлунда, Шайлоо жөнүндө мыйзамдарды өркүндөтүү Стратегиясында каралган Иш-аракеттер планынын алкагында, шайлоо жөнүндө конституциялык мыйзамга да, Кыргыз Республикасынын кодекстерине да бир катар өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Шайлоо комиссияларына жана сотторго арыздарды жана даттанууларды берүү мөөнөтүн жөнгө салуучу ченемдерде бул кагылышуулар/коллизиялар четтетилген.

Борбордук шайлоо комиссиясынын апелляциялык чечимдерине, аракеттерине (аракетсиздигине) байланыштуу соттук териштирүүлөргө байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкерлердин кол коюу баракчаларын чогултуу жана текшерүү учурунда кол коюу баракчасынын формасына жана жазылуу тизмелери бар бир катар папкалардын туш келди тандалышын текшерүү ыкмасына байланыштуу талаштардын пайда болгонун белгилей кетүү керек[5].Шайлоо жөнүндө конституциялык мыйзамга 2019-жылдын август айында киргизилген өзгөртүүлөр менен толуктоолордун жүрүшүндө, Кыргыз Республикасынын Президенттигине талапкерлердин кол коюу баракчалары бар папкаларды туш келди тандоо эрежеси да алынып салынган.

Учурдагы норма колдордун аныктыгын текшерүү президенттикке талапкер тарабынан талап кылынган өлчөмдө ишенимдүү кол тамгалар коюлганга чейин жүргүзүлөрүн белгилейт (шайлоочулардын 30 миң колу).

Башка мамлекеттердин саясий ишмерлерин чагылдырган фото жана видео материалдарды, үгүт иштеринде диний ишмерлерди колдонуу менен байланышкан талаштарга байланыштуу, шайлоо мыйзамдарына да тиешелүү өзгөртүүлөр киргизилген.

Шайлоочулардын пара алуусуна жана административдик ресурсту кыянаттык менен пайдаланууга каршы туруу үчүн, акыркы мезгилге чейин күчүндө болгон конституциялык «Шайлоо жөнүндө» мыйзамга, Жоруктар жөнүндө кодексине[6] жана Кылмыш кодексине да өзгөртүүлөр киргизилди. Киргизилген өзгөртүүлөргө ылайык «Административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу» жоругунун жаңы курамы аныкталган. Мындан тышкары, шайлоочулардын добуштарын сатып алуу үчүн санкциялар күчөтүлдү жана акча

---

[3]2019-жылдын 08-августуна чейин өзгөртүлгөн «Кыргыз Республикасынын Президентин жана КРнын депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 44-беренесин караңыз.

[4]Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 24-июлга чейинки 201-беренесин караңыз.

[5]«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоо жөнүндө»конституциялык Мыйзамдын 2019-жылдын 08-августуна чейинки 52-беренесин караңыз.

[6] «Кыргыз Республикасынын Президентин жана КР ЖК депутаттарын шайлоо жөнүндө»Конституциялык Мыйзамдын 21–1-беренелерин жана Кыргыз Республикасынын жоруктаржөнүндө кодексинин 87–1-беренесин караңыз.

каражаттарын, тигил же бул талапкердин же саясий партиянын пайдасына добуш берүүгө материалдык баалуулуктарды алган адамга жоопкерчилик киргизилди[7].

Бирок, көрүлгөн чараларга карабай, кийинки шайлоо цикли бул чаралар жетишсиз жана шайлоо талаштарынын пайда болуу себептери шайлоо процессин мыйзамдык жөнгө салууда гана эмес экенин көрсөттү.

2020-ЖЫЛДАГЫ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ КЕҢЕШИНИН ДЕПУТАТТАРЫН ШАЙЛОО

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 64-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна,«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 59-беренесинин 3-бөлүгүнө жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоону дайындоо жөнүндө»Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен 2020-жылдын 2-июлу ПЖ № 139 ылайык жаңы чакырылыштагы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо 4-октябрь 2020-жылдын жекшембисине дайындалган.

44 саясий партиялар Борбордук шайлоо комиссиясына шайлоого катышуу чечими тууралуу маалымат беришти. Алардын ичинен 17 партия гана каттоо үчүн документтерди беришкен.

Талапкерлердин тизмесин көрсөтүүнүн жана каттоонун жүрүшүндө саясий партиялардын талапкерлеринин тизмесин каттоодон баш тартуу жөнүндө Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдерине даттанууга байланышкан соттук талаштар орун алды.Каттоо үчүн документтерди кабыл алуу этабындагы катуу шайлоо талаштарынын бири болуп, саясий партиялардын биринин документтерин кайра кайтарууга байланыштуу талаштар болду.Ошентип, «Кыргызстан» саясий партиясынын документтери жөнүндө», 2020-жылдын 25-августунан №94 Борбордук шайлоо комиссиясынын чечими менен, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыгына талапкерлердин тизмесин каттоо үчүн документтер мыйзам менен белгиленген тартипте жана мөөнөттө тиешелүү ыйгарым укуктуу адам тарабынан тапшырылбагандыгына байланыштуу кайтарылып берилген.

Борбордук шайлоо комиссиясынын жогорудагы чечимине жооп кылып, «Кыргызстан« саясий партиясы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыкка талапкерлердин тизмесин каттоо үчүн саясий партиядан документтерди кабыл алуудан баш тартуу боюнча Борбордук шайлоо комиссиясынын аракеттерин мыйзамсыз деп табуу боюнча административдик доо арыз менен кайрылган.

Бишкек шаарынын Административдик сотунун 2020-жылдын 27-августундагы чечими менен «Кыргызстан» саясий партиясынын арызы канааттандырылган. Борбордук шайлоо комиссиясынын 2020-жылдын 25-августундагы № 94 чечими күчүн жоготту деп табылган.

Соттун чечиминин жүйөлүү бөлүгүнө ылайык, арызды канааттандыруу үчүн жагдай талапкерлердин тизмесин каттоо үчүн саясий партияга документтерди кайтарып берүү жөнүндө чечим кабыл алуу үчүн Борбордук шайлоо комиссиясынын

---

[7]КР Кылмыш-жаза кодексинин 192-беренесин, КР Бузуулар жөнүндөгү кодекстин 42–3-беренесин караңыз.

шайлоо мыйзамдарында белгиленген ыйгарым укуктарынын жоктугу жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттары үчүн жүйөлүү себептер боюнча ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жок болгон учурда саясий партиянын тизмесин каттоо үчүн Борбордук шайлоо комиссиясынын документтерди кабыл алуу маселелерин жөнгө салуучу ченемдик актыларынын жоктугу болгон.

Иштин материалдарын изилдеп, тараптардын өкүлдөрүнүн жүйөөлөрүн угуп, административдик иш боюнча бардык далилдерди жалпылап изилдеп, сот «Кыргызстан» саясий партиясынын мүчөлөрү жана колдоочулары болгон жарандардын Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоого катышуу укуктарын ишке ашырууда Борбордук шайлоо комиссиясынын талаштуу чечими тоскоолдуктарды жаратат деген тыянакка келген.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун 2020-жылдын 1-сентябрындагы чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.

Борбордук шайлоо комиссиясынын 2020-жылдын 3-сентябрындагы №120 чечими менен «Актив» саясий партиясы тарабынан көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыгына талапкерлердин тизмеси шайлоо жөнүндө конституциялык Мыйзамдын талаптарын аткарбагандыгына жана шайлоо күрөөсүн киргизүүнү ырастаган документти Борбордук шайлоо комиссиясына бербегендигине байланыштуу каттоодон баш тартылган. Бишкек шаарынын Административдик Сотунун 2020-жылдын 7-сентябрындагы чечими менен «Актив» саясий партиясынын талаптары четке кагылган.

Жогорку соттун 2020-жылдын 14-сентябрындагы чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.

Борбордук шайлоо комиссиясынын 2020-жылдын 3-сентябрындагы №121 чечими менен талапкерлердин тизмеси өзгөргөндүгүнө байланыштуу «Бүтүн Кыргызстан» саясий партиясы тарабынан көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыгына талапкерлердин тизмеси каттоодон баш тартылган.

«Бүтүн Кыргызстан» саясий партиясы тарабынан 2020-жылдын 3-сентябрында №121 тарабынан көрсөтүлгөн Борбордук шайлоо комиссиясынын «Саясий партия тарабынан көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыгына талапкерлердин тизмесин каттоодон баш тартуу жөнүндө» чечими Бишкек шаарынын Административдик сотунун 2020-жылдын 9-сентябрындагы чечими менен мыйзамсыз деп табылган жана жокко чыгарылган.

Административдик соттун жогорудагы чечими Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотуна даттанылган эмес.

Ошентип, Борбордук шайлоо комиссиясы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыгына 16 саясий партияга талапкерлердин тизмесин каттаган:

1. «Биримдик» (Единство)» Демократиялык партиясы» саясий партиясы

2. «Мекенчил» саясий партиясы

3. «Ыйман Нуру»адилеттик жана өнүгүү саясий партиясы

4. «Мекеним Кыргызстан» саясий партиясы

5. «Реформа» саясий партиясы

6. «Ата Мекен» саясий социалисттик партиясы

7. «Замандаш» саясий партиясы

8. «Бүтүн Кыргызстан» саясий партиясы

9. «Социал -демократтар» саясий партиясы

10. «Мекен Ынтымагы» саясий партиясы

11. «Афганистан согушунун ардагерлери жана ушул сыяктуу кагышууларга катышкандардын» саясий партиясы

12. «ОРДО» саясий партиясы

13. «Бир бол» мамлекеттик биримдик жана патриотизм» саясий партиясы

14. «Республика» саясий партиясы

15. «Кыргызстан» саясий партиясы

16. «Чок Казат» саясий партиясы

Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтында жайгаштырылган даттануулардын реестрине ылайык, КР ЖК депутаттарын шайлоону уюштуруунун жана өткөрүүнүн жүрүшүндө 163 даттануу жана арыздар келип түшкөн.

Даттанууларды жана арыздарды талдоо, алар төмөнкү маселелер боюнча тиешелүү экенин көрсөтүп турат:

- Шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүү эрежелерин бузуу – 87
- Саясий партиянын жана талапкерлердин тизмесин каттоодон баш тартуу же жокко чыгаруу менен байланышкан – 22 кайрылуу

- Форма-2 боюнча шайлоо дареги өзгөртүү менен байланышкан кайрылуулар - 14
- Добуш берүү күнү - 12
- Шайлоочулардын добуштарын сатып алуу – 10
- Административдик ресурсту кыянаттык колдонуу – 7
- Шайлоону уюштуруучуларга карата - 7
- Шайлоочулардын укуктары - 3
- КР ЖК депутаттарын шайлоонун жыйынтыктарын жараксыз деп табуу жөнүндө -1.

Борбордук шайлоо комиссиясынын сот чечимдеринин реестрине ылайык, 2020 -жылы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоого даярдык көрүү жана өткөрүү учурунда шайлоо процессинин субъекттери Бишкек ш. Административдик сотуна 15 административдик доо (арыз) беришкен. Анын ичинен 3 административдик доо (арыз) канааттандырылган, 10 административдик доо (арыз) канааттандыруудан баш тартылган, 2 административдик доо (арыз) административдик өндүрүшкө киргизүүдөн баш тартылган.Административдик соттун 7 чечими Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотуна апелляциялык тартипте даттанылган[8].

КР ЖК депутаттарын шайлоо жана уюштуруу учурундагы шайлоо талаштарын талдоо көрсөткөндөй, арыздардын жана даттануулардын негизги бөлүгү шайлоо алдындагы үгүт иштерин жүргүзүү эрежелерин бузууга, үгүт материалдарын даректеме маалыматтары жок колдонууга, шайлоочулар менен жолугушууларды өткөрүүнүн жүрүшүндө концерттерди уюштурууга, балдарды жана чет өлкөлүк жарандарды үгүт материалдарында пайдаланууга ж.б.у.с. байланышкан.

Белгилей кетүүчү нерсе, сурамдардын олуттуу бөлүгү Facebook Instagram социалдык тармактарындагы жарыяларга жана ар кандай интернет порталдарынын маалыматтарына негизделген.

Ошол эле учурда, мурунку шайлоо өнөктүктөрүндө ушул сыяктуу талаштарды кароо практикасына салыштырмалуу, шайлоо комиссияларынын өздөрү социалдык түйүндөрдөгү жарыялоолорго активдүү байкоо жүргүзүшкөн жана алардын бир тобу Борбордук шайлоо комиссиясынын маалымат жана үгүт эрежелери боюнча Жумушчу топтун отурумдарында каралган.

Жалпысынан алганда, социалдык түйүндөр шайлоо жөнүндөгү конституциялык мыйзамда сөз кылуунун предмети болуп саналбаганын жана ар кандай жарнакты жөнгө салуу, анын ичинде социалдык түйүндөрдөгү саясий, жөн гана Кыргызстан үчүн эмес, дүйнөнүн бардык өлкөлөрү үчүн көйгөйлүү экенин белгилей кетүү керек. Бул өңүттөн алганда, шайлоо комиссиялары саясий жарнак үчүн шайлоо фондунун эсебинен төлөгөн - төлөбөгөнүн текшерүү мүмкүнчүлүгүнө гана ээ болушту. Бирок, финансылык отчеттун убактысын эске алганда, бул бир катар учурларда көйгөйлүү болгон.

Даттануулардын жана арыздардын олуттуу тобу Форма-2 боюнча шайлоо дарегин алмаштыруу механизмин пайдалануу менен байланышкан. Расмий түрдө Борбордук

[8] №2 ТиркемеАдминистративдикдоолордунреестрин караңыз

шайлоо комиссиясына бул маселе боюнча болгону 14 арыз түшкөнүнө карабай, коомчулук айрым саясатчылар жана саясий партиялар тарабынан Форма-2ди колдонгон жарандардын массалык кыймылы тууралуу маселени активдүү талкуулашкан. Ошол эле учурда шайлоочулардын ыңгайлуулугу үчүн киргизилген «Шайлоочулар кабинети» кызматын (айрыкча мүмкүнчүлүгү чектелген шайлоочуларга) айрым саясий партиялардын штабдары Форма-2 аркылуу шайлоочуларды жылдыруу үчүн активдүү колдонушкан.

Шайлоо комиссияларынын жана укук коргоо органдарынын, өзгөчө Форма-2 ылайык шайлоочулардын кыймылы менен байланышкан, келип түшкөн арыздарга жана даттанууларга тийиштүү жооптун жана териштирүүнүн жоктугу, шайлоонун жыйынтыктарынан кийин шайлоо талаштарынын жана шайлоочулардын нааразычылыгынын дагы бир себеби болгон. Кийин Форма-2 боюнча шайлоо дарегин өзгөртүү мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарган шайлоо жөнүндөгү Конституциялык Мыйзамга өзгөртүүлөр киргизилген.

Ошондой эле Кылмыш-жаза кодексине, Жоруктар жөнүндө Кодекске жана административдик ресурсту кыяматтык менен колдонуу үчүн жоопкерчиликти белгилеген жана добуш сатып алуу үчүн жоопкерчиликти күчөткөн шайлоо жөнүндө Конституциялык Мыйзамга киргизилген өзгөртүүлөргө карабастан, бир катар талапкерлер жана саясий партиялар тарабынан бул ченемдер бузулган. Бирок укук коргоо органдары карап чыгуунун жыйынтыгы боюнча материалдар номенклатуралык иштерге чыгарылган. Шайлоонун натыйжаларын жокко чыгарууга алып келген талаштардын жана кийинки кырдаалдын негизги себептеринин бири партияларга депутаттык мандаттарды бөлүштүрүүгө жол берүү үчүн шайлоо жөнүндө Конституциялык Мыйзамда белгиленген жогорку шайлоо чеги болгон.

Шайлоо дайындалып, добуш берүү өткөрүлгөн учурда жалпы улуттук босого 7%ды түзгөн. Жыйынтыгында, добуш берүүнүн жыйынтыгы боюнча 4 саясий партия гана депутаттык мандаттарды бөлүштүрүүгө уруксат алды:

- «Биримдик» саясий партиясы - 24,48%
- «Мекеним Кыргызстан» саясий партиясы - 23,64%
- «Бутун Кыргызстан» саясий партиясы - 7.29
- «Кыргызстан» саясий партиясы - 8.71

Бирок, КР ЖК депутаттарын шайлоого даярдык көрүү учурунда, коом саясий партиялардын депутаттык мандаттарды бөлүштүрүүгө кабыл алуу үчүн республикалык жана регионалдык чектерди 3%га чейин төмөндөтүү зарылдыгы активдүү талкууланды. Мында босогону 3%га чейин азайганда кийинки саясий партиялар да мандаттарды бөлүштүрүүгө жол берилиши мүмкүн болгон:

- «Мекенчил» - 6,93%
- «Ыйман Нуру» - 3,38%
- «Ата Мекен» - 4,08%
- «Бир Бол» - 3.05%

- «Республика» - 5,81%

Массалык наразылык акциялары жана өлкөдөгү курч коомдук-саясий кырдаал менен жыйынтыкталган 2020-жылдагы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоонун жыйынтыгына канааттанбоонун натыйжасында Борбордук шайлоо комиссиясынын 2020-жылдын 7-октябрнын жарлыгы менен шайлоонун жыйынтыгы жокко чыгарылган.

2020-жылы КР Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо учурунда

2021-ЖЫЛДЫН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИН МӨӨНӨТҮНӨН МУРДА ШАЙЛОО

Борбордук шайлоо комиссиясынын 2020-жылдын 24-октябрындагы №263 Жарлыгы менен Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоо белгиленген жана датасы аныкталган - 2021-жылдын 10-январы, жекшемби.

Шайлоо мөөнөтүнөн мурда өткөнүн эске алуу менен конституциялык Мыйзамга ылайык шайлоо аракеттеринин бардык мөөнөтү төрттөн бир бөлүгүнө кыскартылган.

Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоодо Борбордук шайлоо комиссиясына Кыргыз Республикасынын Президентинин кызматына көрсөтүү боюнча 65 жарандан арыз келип түшкөн,18 талапкер катталган, анын ичинен 1 аял жана 17 эркек:

1. Жапаров Садыр Нургожоевич
2. Исаев Канатбек Кедейканович
3. Арстанбек Мыктыбек
4. Сооронкулова Клара Сыргакбековна
5. Ташов Имамидин Асамидинович
6. Тагаев Рашид Бакирович (2020-жылдын 30-декабрында талапкерлигин алып салган);
7. Сегизбаев Абдил Кенешевич
8. Мадумаров Адахан Кимсанбаевич
9. Касенов Аймен Абдыталипович
10. Кочкоров Улукбек Тойчубаевич
11. Байгуттиев Женишбек Сейтбекович
12. Абакиров Эльдар Курмабекович
13. Асанов Курсан Сатарович
14. Абдылдаев Арстанбек Бейшеналиевич
15. Жээнбеков Равшан Бабырбекович
16. Калмаматов Бактыбек Орозалиевич
17. Тольбаев Бабыржан Латиханович

18. Иманалиев Каныбек Капашович

Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоого даярдык көрүү жана өткөрүү учурунда, Арыздардын жана бузуулардын реестрине ылайык, БШКга 173 арыз келип түшкөн. Анын ичинен ЫЧКТга 133 сигнал келип түшкөн.

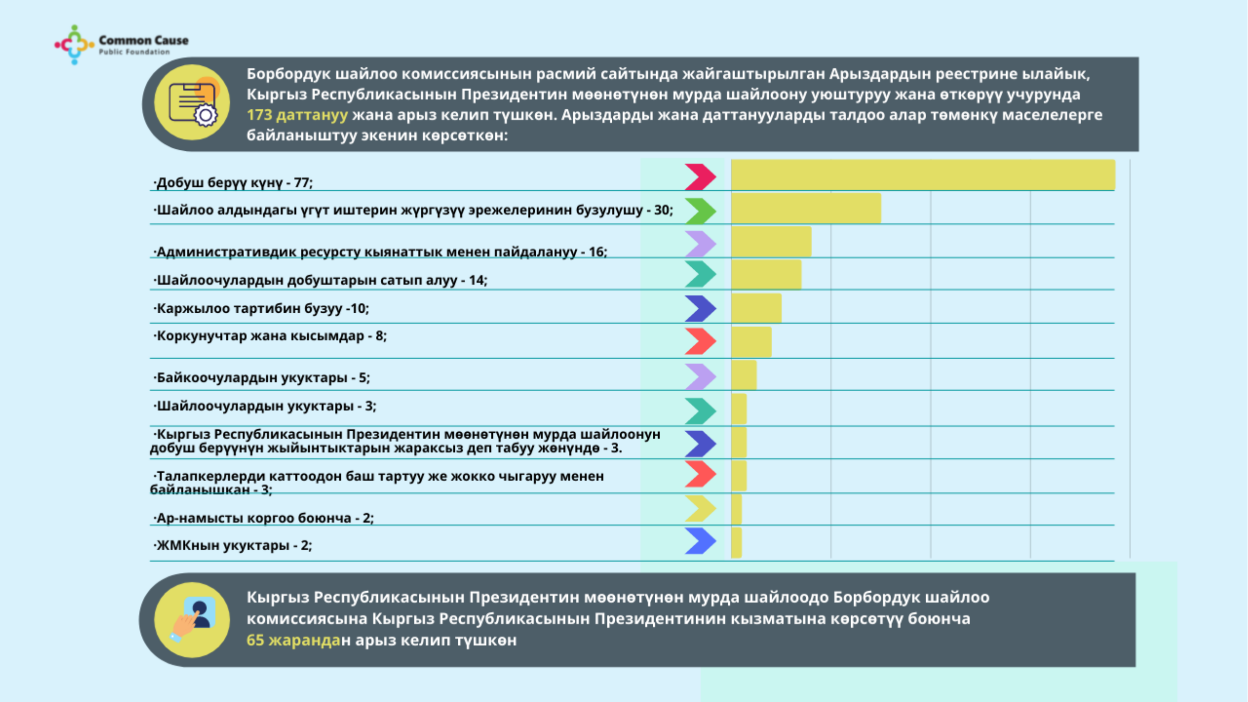

Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтында жайгаштырылган Арыздардын реестрине ылайык, Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоону уюштуруу жана өткөрүү учурунда 173 даттануу жана арыз келип түшкөн. Арыздарды жана даттанууларды талдоо алар төмөнкү маселелерге байланыштуу экенин көрсөткөн:

- Добуш берүү күнү - 77;
- Шайлоо алдындагы үгүт иштерин жүргүзүү эрежелеринин бузулушу - 30;
- Административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу - 16;
- Шайлоочулардын добуштарын сатып алуу - 14;
- Каржылоо тартибин бузуу -10;
- Коркунучтар жана кысымдар - 8;
- Шайлоочулардын укуктары - 3;
- Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоонун добуш берүүнүн жыйынтыктарын жараксыз деп табуу жөнүндө - 3.
- Талапкерлерди каттоодон баш тартуу же жокко чыгаруу менен байланышкан - 3;
- Ар-намысты коргоо боюнча - 2;

- ЖМКнын укуктары - 2;

Ошол эле учурда БШКга түшкөн 173 арыздын ичинен шайлоо процессинин субъекттеринен 45 арыз жана даттануу шайлоочулардын жана шайлоо процессинин башка субъекттеринин арыздарын жана даттанууларын кароо боюнча Жумушчу топтун кароосуна кабыл алынган, анын ичинен 1 өтүнмө ээси тарабынан кайтарылып алынган.

Келип түшкөн арыздардын мүнөзүн төмөнкүдөй категориялар боюнча бөлүүгө болот:

1) Шайлоо алдындагы үгүт иштеринин шарттарын бузуу -20;

2) Талапкерлерди каттоо жөнүндө - 3;

3) Шайлоочулардын пара алуусу - 1;

4) Ар түрдүү (маалыматтык каттар) - 7;

5) Административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу - 2;

6) УШКга даттануу - 11;

7) АШКга даттануу – 1.

Борбордук шайлоо комиссиясынын арыздарын кароонун жыйынтыгы боюнча 18 чечим кабыл алган.

Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоо мезгилинде Бишкек шаарынын Административдик сотуна шайлоо процессинин субъекттери тарабынан 5 административдик доо (арыз) киргизилген[9].

---

[9]2021-жылы КР Президентинмөөнөтүнөнмурдашайлоонунжүрүшүндөадминистративдикдоолордунреестрин 3-тиркемени караңыз

Жалпысынан 2021-жылы КР Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоону уюштуруунун жана өткөрүүнүн жүрүшүндөгү шайлоо талаштарын талдоо шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүүнүн эрежелерин бузуу арыздар жана даттануулар менен кайрылуунун негизги себеби болуп кала тургандыгын көрсөттү.Бир катар учурларда үгүт жүргүзүү эрежелеринин бузулушу жөнүндө даттануулар шайлоочуларды сатып алуу же административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу мүмкүндүгү жөнүндө маалыматтарды камтыды.

Мөөнөтүнөн мурда президенттик шайлоо учурунда Форма-2 боюнча шайлоо дарегин өзгөртүүнү караган ченемдин жокко чыгарылышына байланыштуу, добуш берүүчү жайдан тышкары жерде добуш берүү менен байланышкан талаштар болгон (шайлоочуларды сырткы добуш берүүчүлөрдүн реестрине мөөнөттөн кийин киргизүү) жана реестрди жабуу, ошол эле күнү үгүт иштерин жүргүзүү) жайдан тышкары жерде добуш берүү, добуш берүүнүн купуялыгын бузуу ж.б.)[10].

Шайлоо күнү жана андан кийин автоматтык түрдө эсептөөчү урналардын иштебегендигине, урналарды мөөрлөөнүн ар кандай практикасына, коомдук байкоочулардын укуктарынын бузулушуна, шайлоочуларды ташууга жана келген шайлоочуларды белгилеп жаткан шайлоо участкаларынын жанында адамдардын болушуна байланыштуу көптөгөн даттануулар түшкөн.

Жалпысынан алганда, Кыргыз Республикасында мөөнөтүнөн мурда президенттик шайлоону өткөрүү жана уюштуруу референдум кампаниясы менен айкалышкандыктан татаалдашкан, бул дагы шайлоо талаштарын чечүү жол-жобосуна таасирин тийгизген.

2021-жылы Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоо мезгилиндеги шайлоо талаштарынын анализи шайлоо мыйзамдарынын нормаларын үйрөтүү үчүн шайлоо процессинин бардык субъекттери менен кеңири форматта иштөөнүн зарылдыгын көрсөткөн.

ЖЫЙЫНТЫКТАР ЖАНА СУНУШТАР

Бул басылмада берилген республикалык деңгээлдеги үч шайлоо өнөктүгүнүн шайлоо талаштарын талдоо көрсөткөндөй, Кыргыз Республикасындагы шайлоо талаштарынын эң көп таралган себептери:

- Мыйзамдардагы кагылышуулар/коллизиялар жана боштуктар
- Шайлоо процессинин субъектилери тарабынан кайсы органдар жана кайсы даттануулар менен арыздар берилерин жөнгө салуучу так эрежелердин жоктугу.
- Шайлоо мыйзамдарын бузуу үчүн жоопкерчиликти колдонуунун бирдиктүү практикасынын жоктугу
- Талапкерлердин, саясий партиялардын, алардын өкүлдөрүнүн, шайлоо процессинин башка катышуучуларынын начар даярдыгы жана алардын шайлоо мыйзамдарынын ченемдери жөнүндө жетишсиз билими

[10] 2021-жылы Кыргыз РеспубликасынынПрезидентинмөөнөтүнөнмурдашайлооучурундагыдаттануулардынРеестринде «Жалпыиш» КФнуныйгарымукуктуулапкерМадумаровА.Бакиров М. арыздарынкараңыз.

- ➢ Шайлоо процессинин субъекттеринин укуктук маданиятынын жетишсиз деңгээли
- ➢ Саясий тирешүү, талапкерлердин жана саясий партиялардын күрөшүсү
- ➢ Шайлоочулардын укуктук аң-сезиминин төмөндүгү

Бардык көрүлгөн чараларга карабастан, шайлоо мыйзамдарындагы кагылышуулар/коллизиялар жана боштуктар көйгөйү көптөгөн шайлоо талаштарынын себептеринин бири болгон жана болуп калууда.

2017-жылдагы президенттик шайлоодо шайлоо талаштарынын себептерин талдоонун негизинде "маалымат берүү" жана "үгүт" түшүнүктөрүн ажыратып, кайрылуулардын бирдей мөөнөтүн белгилөө бөлүгүндө шайлоо жөнүндөгү Конституциялык Мыйзамга өзгөртүүлөр болуп, кол коюу барактарын туш келди тандоону караган ченемдерди алып салуу, шайлоо күрөөсүн кайтарып берүү учурлары ж.б. киргизилди[11].

Бирок, бир катар нормалар андан ары өркүндөтүүнү талап кылат. Ошентип, ушул күнгө чейин Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер шайлоо күрөөсүн тапшыруусу жана шайлоочулардын 30 миңден кем эмес колтамгасын тапшыруусу керек деген талап бар, бул эл аралык эксперттердин пикири боюнча, эки жолку тоскоолдук.

2020-жылы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоонун жыйынтыктары жокко чыгарылгандан кийин, шайлоо күрөөсүн кайтарып берүүгө байланыштуу шайлоо талаштары пайда болгон, анткени мыйзамда шайлоонун жыйынтыктарын жараксыз деп табуу кайра кайтаруу үчүн негиз катары камтылган эмес. Бул кенемте 2021-жылдын июль айында гана жабылган[12].

Мындан тышкары, иш-аракеттери даттанылышы мүмкүн болгон субъекттердин диапазону азырынча кайра карала элек.Мисалы, шайлоо жөнүндөгү Конституциялык Мыйзамдын жоболоруна ылайык, массалык маалымат каражаттары аракеттерине даттанууга боло турган субъект эмес. Бирок, шайлоо талаштарын кароо практикасы массалык маалымат каражаттарына карата алардын аккредитациясын алып салууну талап кылган олуттуу сандагы даттанууларды көрсөтүүдө.

Так жөнгө салууну талап кылган маселелердин бири - талапкерлердин ар-намысын, кадыр-баркын жана ишкердик аброюн коргоого байланышкан маселелер. Иш жүзүндө, бул арыздары бар талапкерлер шайлоо комиссияларына кайрылышат, бирок мындай учурлар шайлоо комиссияларынын компетенциясына кире албайт, анткени алар жеке мыйзам болгондуктан, алар жарандардын жеке мүлктүк эмес укуктарын бузуу ырастоосуна негизделген.

Шайлоо комиссияларынын, укук коргоо органдарынын жана соттордун компетенциясына карата, так чектер жана компетенциянын чектери да белгилениши керек. Мындай жөнгө салуунун жоктугу, кээ бир учурларда, ушундай эле арыздар боюнча арыздарды шайлоо комиссиялары тарабынан, ал эми башка учурларда укук коргоо

---

[11]2019 -жылдын 8 -августундагы редакциясындагы«Кыргыз Республикасынын Президентин жана КР ЖК депутаттарын шайлоо жөнүндө» Конституциялык Мыйзамды караңыз.

[12] «Кыргыз Республикасынын Президентин жана КР Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө»Конституциялык Мыйзамдын 41-беренесинин 16-бөлүгүн 2021-жылдын редакциясында караңыз.

органдары тарабынан каралышына алып келет (мисалы, добуш берүүнүн купуялыгын бузуу жөнүндөгү билдирүүлөр).

Шайлоо талашын берүү мөөнөтүнө байланыштуу маселелер өзгөчө көңүл бурууну талап кылат. Тактап айтканда, Шайлоо мыйзамынын 44-беренесинин 7-бөлүгү кайра каралышы мүмкүн, ал "бузуу жөнүндө белгилүү болгондо" даттануу мөөнөтүнүн бүтүшүнүн башталышын белгилейт. Ар бир этапта так мөөнөтү чектөөлөр бар шайлоо өнөктүгүнүн контекстинде, көрсөтүлгөн формулировка көп учурда арыз берүүчүлөр кайрылуу укугун кыянаттык менен пайдаланган. Эгер арыз берүүчүлөр кайрылганга чейин алар тартип бузуу фактысы жөнүндө билбегендигин билдирсе, ал эми оппоненттер карама-каршылыкты далилдей алышпаганын билдиришкен.

Мындан тышкары, бул формулировка шайлоо күнүнөн кийин айрым талапкерлер тарабынан, мисалы, шайлоо өнөктүгүндө болгон аракеттерге карата даттануулар менен колдонулган.

Мындай кырдаалда, ошондой эле арыз берүү мөөнөтү жана добуш берүү күнүнөн кийин келип түшкөн арыздарды кароо маселесин кароо зарыл. Жалпысынан алганда, шайлоо мыйзамдарында, мисалы, "шайлоо өнөктүгү", "шайлоо алдындагы өнөктүгү" деген терминдер менен түшүнүү керек болгон нерселердин аныктамалары камтылган эмес, шайлоо өнөктүгү качан башталып, качан бүтөөрү жөнүндө так формулировкаларды камтыбайт.

Шайлоо кампанияларын талдоо шайлоо комиссиялары жана соттор тарабынан шайлоо мыйзамдарынын ченемдерин бузуулар жөнүндө сыяктуу эле иштер боюнча жоопкерчиликке тартуунун ар кандай практикасы колдонуларын көрсөтүүдө. Бирок, мыйзамдын ченемдерин бир түрдүү чечмелөөдө ырааттуу укук колдонуу практикасы натыйжалуу коргоонун шарты болуп саналат.

Ченемдик укуктук актылар менен иштегенден тышкары, шайлоо комиссияларынын жана соттордун потенциалын күчөтүү боюнча ишти улантуу керек. Шайлоо комиссияларынын мүчөлөрүнүн бир бөлүгү үчүн юридикалык билимдин болушу же ар бир шайлоо комиссиясынын курамында юрист болушу жөнүндө талап киргизилиши мүмкүн.

Шайлоону уюштуруунун жана өткөрүүнүн жүрүшүндө шайлоо комиссиялары мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен, анын ичинде шайлоо талаштарын чечүүгө байланышкан маселелер боюнча тыгыз өз ара аракеттенүү менен иштешет.Буга байланыштуу, шайлоо комиссиялары менен ички иштер органдарынын ортосундагы өз ара аракеттердин бекемдеши сезилип турса, андайды соттор жөнүндө айтууга эрте.Буга байланыштуу бул багытта да иш алып баруу зарыл.

Бул басылманы даярдоо учурунда өлкөнүн парламенти тарабынан үч окууда шайлоо жөнүндө Конституциялык Мыйзамга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилди. Өзгөртүүлөрдүн негизги блогу КР ЖКнын депутаттарын шайлоо тартиби менен байланышкан.

Шайлоо күнү келип түшкөн даттануулардын анализи көрсөткөндөй, талапкерлердин басымдуу бөлүгү шайлоо күнүнүн процедуралары жөнүндө начар маалыматка ээ жана көбүнчө талаштарды жаратпашы керек болгон учурларда дагы арыздарды жана даттанууларды беришет.

Ушуга байланыштуу, шайлоо талаштарынын олуттуу санын болтурбоо максатында, шайлоо комиссияларынын, талапкерлердин жана саясий партиялардын гана эмес,

шайлоочулардын өзүлөрүн да шайлоо мыйзамдарынын ченемдерине үйрөтүү менен байланышкан иштер өзгөчө актуалдуу болуп саналат. Ушул эле ишти жарандык коом уюмдары, массалык маалымат каражаттары жана коомдук байкоочулар менен да жүргүзүү керек.

Мамлекеттин, шайлоо процессинин субъекттеринин шайлоо талаштарын болтурбоо, алардын санын кыскартуу, алардын адилетсиз демилгелерин жок кылуудагы максаттуу ишмердүүлүгү демократиялык институттардын позитивдүү өнүгүшүнө, элдин шайлануучу органдарга болгон ишенимине гана эмес, массалык кагылышуулардан, наразылык кыймылдарынан жана революциялардан алыс болууга мүмкүндүк берет.

Тиркеме №1

Таблица 1. Соттук териштирүүлөр (арыздар).

№	Арыз ээси	Арыздын мазмуну	Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун чечими (аныктамасы)	Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун токтому
1	Жолдошбеков А.Ж. - Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө. Текебаевдин ыйгарым укуктуу өкүлү	БШКнын Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө.Текебаевге шарт түзбөө менен билдирилген мыйзамсыз аракетин (аракетсиздигин) таануу жөнүндө, талапкердин мамлекеттик тилди билүү боюнча тестке катышуусуна жана өтүүсүнө шарт түзүү боюнча КР БШКнын милдеттенмеси жөнүндө.	2017 -жылдын 03 - августунда райондор аралык соттун чечими менен доо жарым -жартылай канааттандырылган.	2017-жылдын 8-августунда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун токтому менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.
2	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Керимбеков Б.М.	БШКнын төрагасынын тартип бузууларды четтетүү жөнүндө арыздарды кароо мөөнөттөрүн бузуу менен билдирилген мыйзамсыз аракетсиздигин таануу жөнүндө.	2017-жылдын 10-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 16-августунда Жогорку соттун чечими менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.
3	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Керимбеков Б.М.	БШКнын төрагасынын арызды кароо мөөнөтүн бузуу менен айтылган аракеттерин мыйзамсыз деп табуу жөнүндө, БШКнын № 301 (№302) токтомун жокко чыгаруу жөнүндө.	2017-жылдын 10-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017 -жылдын 16 - августунда Жогорку Соттун чечими менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.
4	"Чагылган" маалымат агенттигинин (интернет-сайттын) редактору А.Шамшыкеев	БШКнын 2017-жылдын 9-августундагы №44 Шайлоо мыйзамдарын бузуу боюнча чечимин жокко чыгаруу жөнүндө “Кыргыз Республикасынын	2017-жылдын 14-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 21-августунда Жогорку Соттун чечими менен Райондор аралык соттун чечими

		Президентинин кызмат ордуна талапкер О.Т. Бабановдун ыйгарым укуктуу өкүлүнүн Э.Б. Ирискулбековдун арызы боюнча”.		күчүндө калтырылды.
5	Жолдошбеков А.Ж. - Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө. Текебаевдин ыйгарым укуктуу өкүлү	КР БШКнын 2017-жылдын 10-августундагы №343 токтомун мыйзамсыз деп таануу жөнүндө, КР БШКнын Кыргыз Республикасынын Президенттикке талапкерлигине Ө.Ч. Текебаевди мамлекеттик тилди билүү боюнча тесттин болушу жана өтүшү үчүн шарттарды түзүүдө бузууларды четтетүү боюнча милдеттенмеси жөнүндө.	2017-жылдын 14-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес. БШКнын 2017-жылдын 10-августундагы №343 токтому мыйзамдуу жана негиздүү деп табылган.	Кассациялык даттанууну А.Жолдошбеков кайтарып алды.
6	Рыскулова А., Орозбекова Ж. - Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Р.Карасартованын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү.	БШКнын 2017-жылдын 12-августундагы №46 “Кыргыз Республикасынын Президенттигине талапкер Р.Р.Карасартованын ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнүн Рыскулова А., Орозбекова Ж. арызы жөнүндө” чечимин жокко чыгаруу жөнүндө"	2017-жылдын 16-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	Апелляция берилген жок.
7	Жолдошбеков А.Ж. - Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө. Текебаевдин ыйгарым укуктуу өкүлү	БШКнын 2017-жылдын 17-августундагы №48 "Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Текебаев О. Т.нын кол коюу баракчаларын текшерүүнүн жыйынтыктары жөнүндө" Чечимин мыйзамсыз деп табуу	2017-жылдын 22-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 30-августунда Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.

		жөнүндө Текебаев О. Ч. доо арызы		
8	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Керимбеков Б.М.	БШКнын 2017-жылдын 17-августундагы №50 "Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Б.Керимбековдун арызы жөнүндө" чечимин мыйзамсыз деп табуу жөнүндө.	2017-жылдын 22-августунда райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 25-августунда Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.
9	Кыргыз Республикасынын жараны Ремнев Р.П.	БШКнын 2017-жылдын 7-августундагы №329 "Р.П.Ремневди каттоодон баш тартуу жөнүндө" токтомун мыйзамсыз деп табуу жөнүндө.	2017-жылдын 16-августунда Райондор аралык соттун чечими менен административдик доо арызданууу мөөнөтү бузулгандыгына байланыштуу баш тартылган.	2017-жылдын 23-августунда Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун аныктамасы күчүндө калтырылган.
10	Кыргыз Республикасынын жараны Абышев А.А.	БШКнын 2017-жылдын 26-августундагы №395 "Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер А.М.Абышевди каттоодон баш тартуу жөнүндө" токтомун мыйзамсыз деп табуу жөнүндө.	2017-жылдын 4-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 8-сентябрында Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.
11	Кыргыз Республикасынын жараны Турсунбек Акун	2017-жылдын 03-сентябрындагы Кыргыз Республикасынын Президенттинин кызмат ордуна талапкердин Турсунбек Акундун кол коюу барактарын текшерүүнүн жыйынтыктары жөнүндө" БШКнын 2017-жылдын 4-сентябрындагы №65 "Кол коюу баракчаларын кабыл алуу жана текшерүү боюнча Жумушчу	2017-жылдын 8-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 15-сентябрында Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.

		топтун Протоколун бекитүү жөнүндө" чечимин мыйзамсыз деп табуу жөнүндө		
12	Кыргыз Республикасынын жараны Кельдибеков А.К.	БШКнын 2017-жылдын 4-сентябрындагы №405 «Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер катары А.К.Келдибековду каттоодон баш тартуу жөнүндө» токтомун мыйзамсыз деп табуу жөнүндө.	2017-жылдын 8-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 13-сентябры Жогорку Соттун чечими менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылды.
13	Кыргыз Республикасынын жараны Кельдибеков А.К.	БШКга кол коюу барактарын текшерүүнүн жыйынтыгы боюнча чечим кабыл алууга милдеттендирүү жөнүндө.	2017-жылдын 21-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 21-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен мен канааттандырылган эмес.
14	Кыргыз Республикасынын жараны Масалиев И.А.	4.09.2017дагы Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер И.А. Масалиевдин БШКнын 2017-жылдын 4-сентябрындагы № 72 "Кол коюу баракчаларын кабыл алуу жана текшерүү боюнча жумушчу топтун протоколун бекитүү жөнүндө" чечимин мыйзамсыз деп таануу жөнүндө.	2017-жылдын 7-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен административдик доо арызданууу мөөнөтү бузулгандыгына байланыштуу баш тартылган.	2017-жылдын 13-сентябры Жогорку Соттун чечими райондор аралык соттун чечимин күчүндө калтырды.
15	Кыргыз Республикасынын жараны Исаев К.К.	4.09.2017 дагы Кыргыз Республикасынын Президенти К.К.Исаевдин кызматына талапкердин БШКнын 2017-жылдын 4-сентябрындагы №73 “Кол коюу баракчаларын кабыл алуу жана текшерүү боюнча Жумушчу топтун протоколун бекитүү жөнүндө”,	2017-жылдын 7-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен административдик доо арызданууу мөөнөтү бузулгандыгына байланыштуу баш тартылган.	2017-жылдын 13-сентябры Жогорку Соттун чечими райондор аралык соттун чечимин күчүндө калтырды.

		“Талапкердин кол коюу баракчаларын текшерүүнүн жыйынтыктары жөнүндө” чечимин мыйзамсыз деп табуу жөнүндө".		
16	Кыргыз Республикасынын жараны Шаршекеева К. Д.	03.09.2017 дагы Кыргыз Республикасынын Президентинин ордуна талапкер К.Д.Шаршекееванын БШКнын 2017-жылдын 4-сентябрындагы №66 "Кол коюу баракчаларын кабыл алуу жана текшерүү боюнча Жумушчу топтун Протоколун бекитүү жөнүндө" Чечимин мыйзамсыз деп таануу жөнүндө Кызматка талапкердин кол коюу баракчаларын текшерүүнүн жыйынтыктары жөнүндө.	Райондор аралык соту 2017-жылдын 7-сентябрында даттануу мөөнөтү бузулгандыктан административдик доону кабыл алуудан баш тарткан.	Райондор аралык соту 2017-жылдын 7-сентябрында датануу мөөнөтү бузулгандыктан административдик доону кабыл алуудан баш тарткан.
17	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө.Бабановдун ыйгарым укуктуу өкүлү - Ирискулбеков Э.Б.	БШКнын 2017-жылдын 4-сентябрындагы №77 “Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер С.Ш.Жээнбековдун ыйгарым укуктуу өкүлүнүн Ж. Сманбаеванын даттануулары жөнүндө” чечимин мыйзамсыз деп табуу жөнүндө".	2017-жылдын 25-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 2-октябрында Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.
18	Кыргыз Республикасынын жараны Исаев К.К.	9.09.2017 №428 “Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер К.К.Исаевдин каттоосунан баш тартуу жөнүндө” токтомун	2017-жылдын 15-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен дооматтар четке кагылган	2017-жылдын 20-сентябрында Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылган.

		жокко чыгаруу жөнүндө.		
19	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө.Бабановдун ыйгарым укуктуу өкүлү - Ирискулбеков Э.Б.	БШКнын 2017-жылдын 24-сентябрындагы №84 "Кыргыз Республикасынын жараны А.Турдукуловдун, Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна ыйгарым укуктуу талапкер Ө.Бабановдун билдирүүлөрү жөнүндө" мыйзамсыз чечим деп табуу жөнүндө. Э.Ирискулбекова, "Жарандык платформа" КФ директору Усупбекова А.	2017-жылдын 28-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	Жогорку Соттун чечими райондор аралык соттун чечимин күчүндө калтырды.
20	Кыргыз Республикасынын жараны Керимбеков Б. М.	БШКнын 2017-жылдын 23, 24-сентябрындагы чечимдери жана токтомдору убагында жарыяланбагандыгынан улам аракетсиздигин таануу жөнүндө.	2017-жылдын 29-сентябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	Жогорку Соттун аныктамасы менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылды
21	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө.Т. Бабановдун ыйгарым укуктуу өкүлү - Укушов М.К.	БШКнын 2017-жылдын 7-октябрындагы №102 токтомун мыйзамсыз деп табуу жөнүндө "Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер С.Ш.Жээнбековдун ыйгарым укуктуу өкүлүнүн даттануусу боюнча Сманбаева Ж.А."	2017-жылдын 11-октябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	Апелляция берилген жок.
22	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Ө.Т. Бабановдун ыйгарым укуктуу	БШКнын 20.10.2017 №104 "Кыргыз Республикасынын Президенттигине талапкер Ө.Бабановдун Амир - Темур кичи районунда сүйлөгөн сөзү жөнүндө" чечимин	2017-жылдын 14-октябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	Апелляция берилген жок.

	өкүлү - Укушов М.К.	мыйзамсыз деп табуу жөнүндө (мурдагы Он-Адыр), Ош шаары.		
23	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Үмөталиева Т.Ж.	БШКнын 23.10.2017 №111 Чечимин жокко чыгаруу жөнүндө	2017-жылдын 26-октябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	2017-жылдын 30-октябры Жогорку Соттун чечими менен райондор аралык соттун чечими күчүндө калтырылды.
24	"Кыргызстан шайлоочулар ассоциациясы" коомдук бирикмеси	2017-жылдын 15, 20-октябрындагы "Кыргызстан Шайлоочуларынын Ассоциациясы" КБнин арыздары боюнча чечимдин кабыл алынбагандыгында айтылган БШКнын мыйзамсыз аракеттерин таануу жөнүндө.	Райондор аралык соттун 2017-жылдын 28-октябрындагы чечими менен арызды берүү мөөнөтү бүткөнүнө байланыштуу "Кыргызстан шайлоочулар ассоциациясы" коомдук бирикмесинин арызы боюнча административдик өндүрүш токтотулган.	
25	"Кыргызстан шайлоочулар ассоциациясы" коомдук бирикмеси	Мыйзамсыз деп табуу жана БШКнын 25.10.2017 №523 токтомун жокко чыгаруу жөнүндө	2017-жылдын 31-октябрында райондор аралык соттун чечими менен доо канааттандырылган эмес.	

Тиркеме №2

Таблица 2. 2020-жылы КРнын ЖК депутаттарын шайлоо учурунда административдик доолордун (арыздардын) Реестри

№	Арыз ээси	Арыздын мазмуну	Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун чечими (аныктамасы)	Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун токтому
1.	«Кыргызстан» саясий партия	Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоого катышууга талапкерлердин тизмесин каттоо үчүн "Кыргызстан" саясий партиясынан документтерди кайтаруу жөнүндө БШКнын 2020-жылдын 25-августундагы № 94 токтомун мыйзамсыз деп табуу жөнүндө	Административдик соттун 2020-жылдын 27-августундагы чечими менен Административдик доо канааттандырылган. БШКнын 2020-жылдын 25-августундагы № 94 чечими күчүн жоготту.	2020-жылдын 1-сентябрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.
2	«Актив» саясий партия	БШКнын 03.09.2020 №120 «Актив» саясий партиядан талапкерлердин тизмесин каттоодон баш тартуу жөнүндө чечимин мыйзамсыз деп табуу жөнүндө.	Административдик соттун 2020-жылдын 7-сентябрындагы чечими менен административдик доо арыз канааттандырылган жок.	2020-жылдын 14-сентябрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган
3	«Бүтүн Кыргызстан» саясий партия	БШКнын 03.09.2020 №121 «Бүтүн Кыргызстан» саясий партиясынан талапкерлердин тизмесин каттоодон баш тартуу жөнүндө чечимин таануу жана жокко чыгаруу жөнүндө.	Административдик соттун 09.09.2020-жылдагы чечими менен административдик доо канааттандырылган. БШКнын 2020-жылдын 3 -сентябрындагы №121 чечими мыйзамсыз деп табылып, жокко чыгарылган.	БШК кассациялык даттануу бербөө чечимин кабыл алды.
5	Жаран Тобокел уулу Алтынбек	«Республика» ППнын аракеттерин мыйзамсыз деп таануу жана «Республика» ППдан 5 000 000 (беш миллион)	Бишкек шаарынын Административдик сотунун 10.09.2020 аныктамасы менен Тобокел уулу	2020-жылдын 17-сентябрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик

		сом.өлчөмүндө моралдык зыянды компенсациялоо жөнүндө Кыргыз Республикасынын БШКнын 2020-жылдын 3-сентябрындагы № 114 чечимин жокко чыгаруу	Алтынбектин арызы канааттандырылган жок.	соттун өкүмү күчүндө калтырылган.
6	"Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" коомдук бирикмеси	БШКнын 2020-жылдын 18-сентябрындагы №158 "Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" КБнин даттануусу боюнча чечимин жокко чыгаруу жөнүндө	Административдик соттун 2020-жылдын 24-сентябрындагы чечими менен дооматтар четке кагылган.	Апелляция берилген жок.
7	Жаран Маннанов И.А.	БШКнын 2020-жылдын 24-сентябрындагы № 196 чечимин жараксыз деп табуу (мыйзамсыз) жөнүндө.	Административдик соттун 2020-жылдын 29-сентябрындагы чечими менен дооматтар четке кагылган.	Жогорку Соттун чечими менен 2020-жылдын 3-октябры Административдик соттун чечими күчүндө калтырылды.
8	Жаран Ормуков Т.И.	КР БШКнын төрагасынын орун басары А.Ж. Эшимовдун иш-аракети жана КР БШК мүчөсү Асаналиевдин А.Т. 2020-жылдын 22-сентябрындагы административдик актыны жокко чыгаруу жөнүндө	Административдик соттун 20200-жылдын 29-сентябрындагы аныктамасы, административдик доо четке кагылган.	2020-жылдын 3-октябрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.
9	«Актив» саясий партия	БШКнын 2020-жылдын 28-сентябрындагы № 219, № 218 чечимдерин жокко чыгаруу жөнүндө.	Административдик соттун 2020-жылдын 2-октябрындагы чечими менен дооматтар четке кагылган.	Апелляция берилген жок.
10	"Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" коомдук бирикмеси	БШКнын 2020-жылдын 28-сентябрындагы № 220 чечимин жокко чыгаруу жөнүндө	Административдик соттун 2020-жылдын 2-октябрындагы чечими менен дооматтар четке кагылган.	Апелляция берилген жок.
11	Г.К.Жолдошбаева-нын өкүлү - Рыскелдиев О.	БШКнын 2020-жылдын 28-сентябрындагы №219 "Г.Жолдошбаеванын кызыкчылыгын коргогон	Административдик соттун 2020-жылдын 2-октябрындагы чечими менен.	2020-жылдын 3-октябрында Жогорку Соттун чечими менен

		О.Д.Рыскелдиевдин арызы боюнча" чечимин жокко чыгаруу жөнүндө.	дооматтар четке кагылды.	Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.
12	"Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" коомдук бирикмеси	БШКнын 2020-жылдын 02-октябрындагы № 253 чечимин жокко чыгаруу жөнүндө	Административдик соттун 2020-жылдын 6-октябрындагы чечими менен арыз четке кагылган.	2020-жылдын 13-октябрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.
13	"Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" коомдук бирикмеси	БШКнын 2020-жылдын 6 -октябрындагы №249 токтомунун жараксыздыгы жөнүндө.	Административдик соттун 2020-жылдын 9-октябрындагы чечими менен арыз четке кагылган.	-
14	"Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" коомдук бирикмеси	БШКнын 2020-жылдын 02-октябрындагы № 252 чечимин жокко чыгаруу жөнүндө	Административдик соттун 2020-жылдын 6-октябрындагы чечими менен арыз канааттандырылган жок.	-
15	"Демократия жана жарандык коом үчүн коалициясы" коомдук бирикмеси	БШКнын 2020-жылдын 02-октябрындагы № 250 чечимин жокко чыгаруу жөнүндө	Административдик соттун 2020-жылдын 6-октябрындагы чечими менен арыз толугу менен канааттандырылган.	-

№3 Тиркеме

Таблица 3. 2021 -жылы Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоо учурундагы административдик доолордун (арыздардын) реестри (№3 Тиркемеде аягына алып салыш керек)

№	**Административдик доогер**	**Административдик доонун мазмуну**	**Бишкек шаарынын Административдик сотунун чечими (аныктамасы)**	**Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун токтому**
1	«Актив» саясий партия	КР БШКнын 2020-жылдын 24-октябрындагы №263 токтомун жокко чыгаруу жөнүндө (***2020-жылдын 24-октябрындагы №263 10-январга 2021-ж. "Кыргыз Республикасынын Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоо жөнүндө" чечимин жокко чыгаруу жөнүндө)***	Административдик соттун 2020-жылдын 27-октябрындагы чечими менен административдик доо арыз канааттандырылган жок.	Административдик дик соттун 2020-жылынын 27-октябрындагы чечими менен административдик док доо арыз канааттандырылган жок.
2	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Чороев К.А.	КР БШКнын 2020-жылдын 7-декабрындагы №287 чечимин мыйзамсыз деп табуу жана жокко чыгаруу жөнүндө. ***("Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Кубан Аманбекович Чороевдин шайлоо фондунан кол коюу баракчаларын даярдоо үчүн төлөм күнүнө чейин түзүлгөн кол коюу баракчаларын***	Административдик соттун 2020-жылдын 12-декабрындагы чечими менен административдик доо арыз канааттандырылган жок.	2020-жылдын 17-декабрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.

		жараксыз деп табуу жөнүндө")		
3	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Чороев К.А.	КР БШКнын 2020-жылдын 14-декабрындагы №468 токтомун мыйзамсыз деп табуу жана жокко чыгаруу жөнүндө. (***"Чороев Кубан Аманбековичти Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер катары каттоодон баш тартуу жөнүндө")***	Административдик соттун 2020-жылдын 18-декабрындагы чечими менен административдик доо арыз канааттандырылган жок.	-
4	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Сооронкулова К.С.	Кыргыз Республикасынын Борбордук шайлоо комиссиясынын 2020-жылдын 12-декабрындагы № 463 токтомун мыйзамсыз деп табуу боюнча административдик доо. ("***Садыр Нургожоевич Жапаровду Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер катары каттоо жөнүндө")***	Административдик соттун 2020-жылдын 18-декабрындагы чечими менен административдик доо арыз канааттандырылган жок.	2020-жылдын 23-декабрында Жогорку Соттун чечими менен Административдик соттун чечими күчүндө калтырылган.
5	Кыргыз Республикасынын Президентинин кызмат ордуна талапкер Сооронкулова К.С.	Кыргыз Республикасынын БШКнын 2021-жылдын 20-январындагы №26 токтомун мыйзамсыз деп табуу жөнүндө. ***("2021-жылдын 10-январына белгиленген Кыргыз Республикасынын***	Административдик соттун 2021-жылдын 23-январындагы чечими менен административдик доо арыз канааттандырылган жок.	-

		Президентин мөөнөтүнөн мурда шайлоонун жыйынтыктарын аныктоо жөнүндө")		